

УДК 35.072.8

В. В. Узунів,
к. е. н., доцент, ректор, Університет економіки та управління

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНІВ

V. Uzunov,
Ph.D., Associate Professor, Rector, University of Economics and Management

PRINCIPLES FORMING OF ORGANIZATIONAL SYSTEM MANAGEMENT INNOVATIVE
DEVELOPMENT OF REGIONS

Розглянуто інструментарій формування організаційної системи управління інноваційним розвитком регіонів. Досліджено особливості нетрадиційного підходу до трактування інноваційного потенціалу. Визначено інструментарій формування організаційної системи управління інноваційним розвитком регіонів на основі кластерного підходу. Обґрунтовано підхід до організаційної системи управління інноваційним розвитком регіонів у процесі взаємодії складових інноваційного потенціалу. Розглянуто моделі інноваційного розвитку національної економіки, що взаємодіють в організаційній системі управління інноваційним розвитком регіонів.

The tool of forming of organizational control system is considered innovative development of regions. The features of the unconventional going are investigational near interpretation of innovative potential. The tool of forming of organizational control system is certain by innovative development of regions on the basis of cluster approach. Going is reasonable near organizational control system by innovative development of regions in the process of co-operation of constituents of innovative potential. The models of innovative development of national economy are considered, that co-operate in organizational control system innovative development of regions.

Ключові слова: механізм державного управління, інновації, регіональна інноваційна політика, регіон, інноваційна політика, інноваційний потенціал, кластер, кластерний аналіз, організаційна система управління, модель інноваційного розвитку.

Key words: mechanism of state administration, innovation, regional innovative politics, region, innovative politics, innovative potential, cluster, cluster analysis, organizational control system, model of innovative development.

ВСТУП

На сьогоднішній день комплекс завдань з організації нового рівня готовності в регіонах до сприйняття інноваційних змін є невід'ємною частиною регіональної інноваційної політики, яку в даний час мають виконати органи місцевого самоврядування, щоб регіони зрушили зі стану стагнації.

Варто визнати безперечним фактом те, що інноваційна стратегія й інноваційні процеси в сучасному суспільстві успішно формують структурний контур нової економіки. Незважаючи на це, досить проблемним залишається створення організаційно-економічного механізму для здійснення трансформацій. У цьому механізмі суперечливо сходяться, з одного боку, стимули й активаційні новації, а з іншого — бар'єрні перешкоди й гальмуючі фактори. Природно, що завдання досягнення успіху в

розвитку повинне вирішуватися з позиції активації інноваційних процесів.

Сама активація як система мір і стимулів формує свої опорні точки в регіональній політиці, інтелектуальному потенціалі, організаційній системі управління інноваційним розвитком регіонів, що досліджується великою кількістю науковців.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою статті є розгляд інструментарію формування організаційної системи управління інноваційним розвитком регіонів з метою вдосконалення державної інноваційної політики. Дослідження побудовано на системному підході, а також сукупності методів, які забезпечують реалізацію такого підходу, а саме: аналізу, синтезу та логічного узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сьогодні за рамками наукового пошуку, як правило, залишається найважливіший компонент забезпечення вірогідності наукових висновків та практичних рішень — сама економічна інформація. Економічна інформація в інноваційному процесі визначає не тільки зростання основних економічних параметрів діяльності господарських суб'єктів, але й впливає на відновлення цінностей, норм, правил і поведіння, створює умови для зміцнення стабілізаційних механізмів.

Ступінь інноваційності більше відображає не сам ресурс, а можливість його перетворення в інноваційні продукти, послуги, моделі взаємодії та інше. Інноваційність — це вже ближче до понять "готовності та здатності" в проведенні змін. Регіон можна вважати таким, що володіє досить високою інноваційністю, якщо:

— є попит на його інноваційну продукцію, при цьому цей попит не менше обсягу її виробництва;

— в його "портфелі" є достатня кількість інновацій (нововведень);

— існують і діють у взаємозв'язку інноваційно-активні підприємства й відповідна інфраструктура.

Виділимо чотири особливості нетрадиційного підходу до трактування інноваційного потенціалу [1, с. 20]:

1. Інноваційний потенціал — для себе, свого регіону, для саморозвитку.

Інноваційний потенціал — для інших регіонів, на користь сусіднім регіонам. Оцінити, його можливо за даними ВРП, обсягу взаємообігу досліджуваного регіону з іншими (прикордонні регіони), кооперативним поставкам, фінансовому, торговельному, транспортному, кадровому, науково-технічному (трансферт технологій) оборотам та ін.

2. На наш погляд, важливий не сам по собі потенціал, а те, як він розвивається й використовується; не маса ресурсу, а механізм трансформації ресурсу в продукти та послуги.

3. Звичайно, визначаючи потенціал, всі дослідники розглядають структуру його позитивних, значимих, вагомих частин (елементів).

4. Доцільність і можливість виявлення й досягнення синергетичного ефекту. І дійсно — бажання з малого одержати більше — це природно-економічна властивість складних систем. В інноваційному розвитку синергія багатогранна: ресурсна, управлінська, інформаційна, організаційна, котра, зрештою, і є найголовнішою. А досягається вона за рахунок:

1) комбінаторних рішень — кращої добірки в групі елементів. Це — кластерна модель, або елементна оптимізація;

2) "упакування" — тобто збільшення щільності елементів у середовищі. Це — просторова оптимізація;

3) ефекту взаємодій (креативних, партнерських, конкурентних і ін.). Це — дієва оптимізація.

Для кількісних оцінок інноваційності регіону використовують:

— частку нововведень у загальних розмірах ресурсного забезпечення;

— кількість продуктів, яку можна вважати нововведеннями;

— величину затребуваності з боку споживачів;

— показник рівня новизни продукції, її відповідності світовому рівню;

— вартість реалізованих нововведень;

— вартість нововведень, експортованих за кордон.

Формуючи на цих даних оцінку інноваційного потенціалу регіону, можна використовувати управлінські ва-

желі, впливаючи на:

— інноваційну сприйнятливість;

— інноваційну активність;

— обсяг ресурсів (забезпечення інновацій);

— новизну продукції;

— динаміку оновлення продукції, технологій, інфраструктури, механізмів стратегічного планування та стимулювання [2, с. 10].

Розвиваючи концепцію групування та формування інноваційного потенціалу з його структурних частин, необхідно відійти від ідеї простого підсумовування активів окремих елементів і орієнтуватися на балансове співвідношення плюсів і мінусів — позитивних ресурсних характеристик і негативів, факторів, що гальмують інноваційний розвиток.

Для вирішення завдань трансформаційного переходу, починаючи від можливостей інноваційного потенціалу і до кінетики його використання — необхідна розробка відповідної моделі регіонального управління.

Складовою частиною нового інструментарію формування організаційної системи управління інноваційним розвитком регіонів виступають кластерні моделі. Кластери — групи зв'язаних між собою галузей (організацій). Вони організують взаємодії учасників найбільш ефективним чином, у результаті зростає ефект від витрат, підвищується конкурентоспроможність, формується новий стиль коопераційного управління. Кластери представляють собою певний симбіоз диференціації та кооперації, утворюючи проміжну ланку між посередництвом та злиттям. У кластері збільшується шанс всіх партнерів на ринковий успіх. Кластери за своєю природою інноваційні: усередині них відбувається швидке поширення нових знань, методик, технологій. Це також унікальне явище з погляду відносин власності: нерухомість, ноу-хау, сировина, матеріали, трансферт технологій — здобувають договірну та правову захищеність. Це робить відносини партнерів у кластері стійкими та передбачуваними.

В основу розробки нового підходу і прикладних алгоритмів інструментарію формування організаційної системи управління інноваційним розвитком регіонів оцінки інноваційного потенціалу приймаємо наступні положення:

Перше — розвиток України потребує більшої уваги як з боку інститутів, так і практики, і не стільки з позиції існуючих диспропорцій в регіональній структурі та особливостей окремих регіонів, стільки з позиції активації міжрегіональних взаємодій. Окреме опікування спеціальними зонами, пріоритетними територіями, галузями чи видами діяльності, безумовно, не втрачає свого значення, але реальний системний успіх в розвитку країни залежить від ефективної політики та взаємодії на міжрегіональному рівні.

Друге — для підтримки і активації такої взаємодії між регіонами потрібно докорінно поліпшити інформаційну базу для комунікаційних зв'язків у науково-освітній сфері, міжрегіональних виробничих потоках, виконання взаємних проектів і програм.

У сучасній статистичній звітності цей інформаційний напрям представлено вкрай в обмеженому варіанті даних і характеристик. Тому в практику моделювання, й оцінки інноваційного потенціалу та ефекту регіональних взаємодій доцільно ввести компоненти експертного оцінювання та логіки аналізу допоміжних характеристик міжрегіональної взаємодії (вторинні признаки).

Третє — оскільки існуюча на цей час практика оцінки інноваційного потенціалу регіонів накопичила значний обсяг результативної інформації і досвіду оцінювання (в ос-

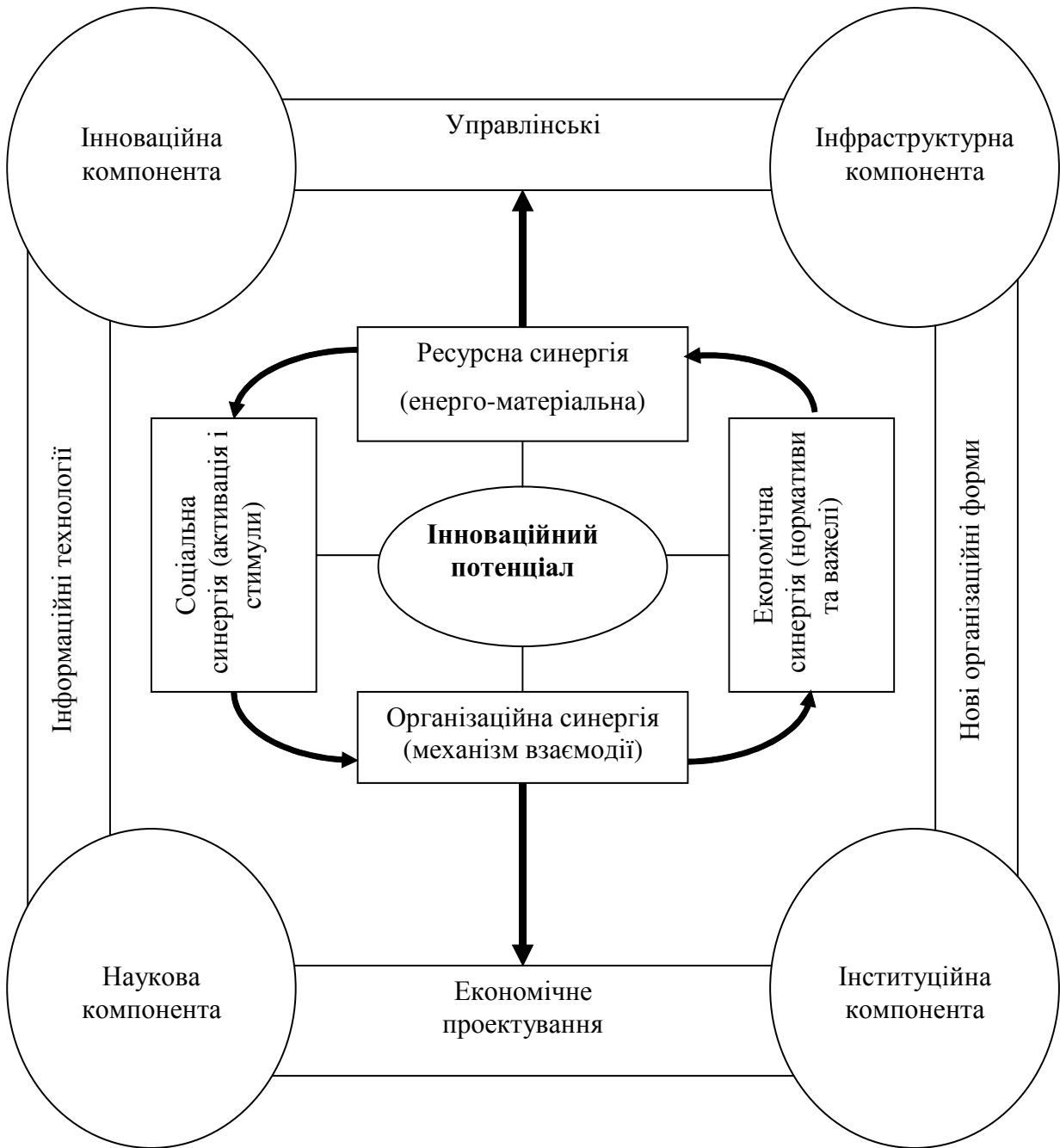

Рис. 1. Формування організаційної системи управління інноваційним розвитком регіонів в процесі взаємодії складових інноваційного потенціалу

новному шляхом таксономічних обчислень, тобто зведенням часткових показників до єдиного інтегрального), то ці напрацювання логічно взяти за основу, а нові схеми розрахунків, у яких використані показники міжрегіональних відносин, включити в механізм корегування отриманих раніше оцінок і моделей рангового розміщення регіонів на шкалі, що відображають їх інноваційність.

Четверте — якість оцінок у значній мірі залежить як від наявної інформації, її повноти та достовірності, так і від коректного вибору математичного й обчислювального інструментарію. Тому в економічний зміст відповідного апарату моделювання входить вибір адекватних типів, моделей, що здатні відобразити суттєву характеристику самого досліджуваного явища чи процесу.

Для України важливо вибрати курс розвитку, що базується не тільки на державній підтримці, але й на акти-

вації дій самих регіонів. В цьому напрямі є значні проблеми: лояльність локальних ринків, політична регіоналізація, розрив між соціально-економічним рівнем розвитку регіонів, недосконала бюджетно-трансфертна політика. Відомо також, що на розв'язання цих проблем впливає дефіцит часу і ресурсів, але можливостей для цього в Україні більш ніж достатньо. Завдяки своєму місцевому походженню та розміру Україна має значний потенціал, що в теперішній час не використовується. Тому основа для внутрішньої економічної інтеграції та для прориву в світовий економічний простір має розглядатися як стратегія розвитку, що націлена на активізацію міжнародних відносин за участю регіонів і міжрегіональної взаємодії регіонів країни. В цій стратегії мають бути вирішені завдання якісної аналітики за достовірною інформацією, формування основ нової концепції регіонального саморозвит-

ку, підвищення відповідальності регіонів за стан своїх внутрішніх ринків і забезпечення власної конкурентоспроможності за допомогою кластерного аналізу.

Кластерний аналіз в економіці дає позитивні результати, якщо приходить мати справу зі значною кількістю об'єктів. Він діє змогу досягти структурного розшарування характеристик об'єктів на групи з урахуванням головних ознак схожості.

Наявність значної кількості теоретико-концептуальних підходів до визначення інструментарію формування організаційної системи управління інноваційним розвитком регіонів в цілому можна оцінити як позитивний факт в тому розумінні, що мова йде про нестандартну багатовимірну проблему, вирішення якої є завданням креативного пошуку адекватних методів і інструментів. Але саме в цій частині, тобто стосовно забезпечення методами та інструментарієм практичного процесу впровадження інновацій, наукових розробок дійсно бракує. Більшість з них мають місце в частині різних схем обґрунтування окремих проектів, або — розподілу процесу на етапи (стадії), або набору практичних заходів досягнення цілей. І, як правило, ці частини не пов'язані між собою єдиною управлінською технологією. Через це виникає актуальна потреба в триєдиній системі інструментарію: "моделюванні — проектуванні — управлінні використанням інноваційного потенціалу", — що у сукупності забезпечує сам процес поступального інноваційного розвитку.

У такому разі інноваційний потенціал виступає теж в трьох значеннях:

- як відправний пункт (стартова база) розвитку регіонів;
- як ресурс, що включає в себе і сам механізм розвитку;
- як "будівельний матеріал" формування системи управління розвитком.

У першому аспекті інноваційного потенціалу — наявною є аналітично обґрунтована та упорядкована інформаційна база, система показників, оцінок ресурсів і пріоритетів.

У другому аспекті — ключове значення набуває структура елементів потенціалу та досягнутий рівень взаємодії учасників інноваційного розвитку.

У третьому аспекті — якість системи управління регіоном, її спроможність реформувати себе і регіон, приймати нові рішення, знайти стимули та нові можливості досягнення запрограмованих цілей.

Ця триєдина цілісність та спроможність призвана перекласти інноваційний потенціал як ресурс (можливість) у процес, що здатний забезпечити інноваційні кінцеві результати [3, с. 121].

Використання інноваційного потенціалу потребує своєї відмінної методичної бази, яка дає основи, інституційні правила вибору засобів та інструментарію, і в той же час, не заперечувала креативу в реальному його проявленні, якщо ситуація чи нові можливості дозволяють отримати більший ефект в процесі діяльності. Ця сторона методичного забезпечення має опорні точки в інформаційному масиві регіональних даних, в наукових розробках щодо інновацій, в досвіді лідерів інноваційного розвитку.

Ефект розвитку є ефектом синергії, в основі якого лежать два фактора — самоорганізація й оптимізація взаємодій. Як ці два фактора пов'язані з організаційною системою управління інноваційним розвитком регіонів, показано на рисунку 1.

З рисунку 1 слідує, що синергетичний ефект є результатом взаємодії ресурсів і механізмів управління, виникає він в організаційно-управлінській системі завдяки

інформаційній базі, інфраструктурному забезпеченню, використанню системи знань. У рамках нових інституційних умов та через економічне проектування цей ефект з часом проявляє себе в кінцевих результатах діяльності.

Відмічене на моделі формування синергії слід розглядати як перше методичне положення управління розвитком. Друге методичне положення має своїм завданням подальший розвиток організаційних форм інноваційної моделі розвитку. В залежності від набору проектів та вибраної стратегії розвитку організаційні форми повинні комбінуватися з таких новацій:

- кластерної регіональної системи;
- програмно-цільових тимчасових структур;
- інноваційно-адміністративних центрів;
- венчурних моделей бізнесу;
- інфраструктурної системи регіону;
- моделі бюджетної та інших форм інвестиційної підтримки;
- консалтингових фірм і фірм незалежної експертизи;
- інститутів (центрів) економічного проектування;
- координаційної структури регіональної інноваційної системи [4, с. 141].

Цей перелік є типовим і неповним, оскільки організаційні структури також не потребують жорсткої регламентації, як і будь-які інші складові розвитку, в т.ч. і найбільш консервативна складова — правова база. Остання потребує не стільки державного регулювання, скільки різноманіття форм (договірних умов, інформаційно-управлінських відносин та ін.).

Методичне значення має виділення двох різних підходів до планування (проектування) розвитку. Перший, більш розроблений підхід — проектний, що включає стратегії, інноваційні програми, економічне проектування, програмно-цільові методи та ін. Проектний підхід виділяє окремі комплексні напрямки розробок інноваційних заходів і формує окремі команди для їх виконання або структурує загальні організаційні та фінансові ресурси по проектним складовим.

Другий підхід до інноваційного розвитку — процесний, де за основу приймається моделювання, управління та моніторинг взаємодій (діяльності) в процесі трансформації, інноваційних змін або поетапного реформування. У процесному підході більшим пріоритетом є не кінцеві орієнтири, а механізм розвитку, організація взаємодій, комплексне забезпечення пропорційності розподілу ресурсів і контролю їх використання.

Розглядаючи організаційну систему управління інноваційним розвитком регіонів по моделі "управління проектами", необхідно запропонувати наступний алгоритм реалізації цього підходу (проектний варіант підходу), що складається з наступних етапів:

- 1) формування банку даних інноваційних проектів (розробки, що в наявності в регіоні). Паралельно з цим проводиться цільове дослідження потреби в інноваціях господарюючих суб'єктів регіону;
- 2) виконання трьох експертних оцінок:
 - самих інноваційних проектів, їх якості й ефективності;
 - розрахунків необхідних витрат на інновації;
 - оцінок готовності регіону до інновацій і спроможності до їх здійснення;
- 3) розроблення регіональної програми;
- 4) розроблення повного комплексу, що забезпечує інноваційний розвиток (інноваційне, інституціональне, інформаційне, консалтингове, організаційно-управлінське забезпечення);

5) розроблення нових організаційних форм виконання програм і проектів (кластерні і ПЦМ-схеми, стимулювання, пільгові умови);

6) створення системи економічного проектування;

7) формування регіональної інноваційної системи та механізмів управління проектами.

Модель управління інноваційним розвитком регіонів (варіант процесуального підходу) має наступні етапи:

1) проведення оцінки інноваційного потенціалу регіону й уточнення методології процесуального супроводу вирішення комплексних проблем розвитку регіону;

2) побудова логістики інноваційного процесу;

3) визначення набору технологій і особливостей кожної технології (активації учасників, фінансової підтримки, інформаційного забезпечення, усунення перешкод та ін.);

4) вибір інструментарію, організаційних форми управління та підтримки саморозвитку за функціями (планування, проектування, організації інноваційної діяльності, мотивації, контролю, корегування, перерозподілу ресурсів, вирішення проблемних ситуацій);

5) організування оперативних взаємодій учасників.

Доповнюючи положення про наявність двох підходів до формування організаційної системи управління інноваційним розвитком регіонів, формуємо принципи і можливості їх спільного використання в регіональній системі інноваційного розвитку, наведено ще декілька важливих методичних пропозицій в завданні ефективного формування організаційної системи управління інноваційним розвитком регіонів.

Вони зводяться до наступних принципових положень:

Перше — в практиці управління інноваційним розвитком впроваджується операційна і постійно діюча технологія прийняття рішень. Відомо, що рішення є ключовим елементом будь-якої схеми управління, але воно виступає, здебільшого, як окремий акт в діяльності.

Друге — в управлінні розвитком увага в цілому приділяється інноваційним цілям, проектам, розробкам. Але поза увагою дослідників залишаються внутрішні негативи та фактори супротиву та непередбаченості змін у зовнішньому середовищі.

Необхідно рівнозначно розподіляти увагу, ресурси, зусилля на дві принципово різні складові розвитку організаційної системи управління інноваційним розвитком регіонів: точки росту (інновації) і перешкоди та бар'єри на шляху інновацій. Іноді друга частина — зняття бар'єрів формування готовності до інновацій може — принести більше користі, ніж активація самих інновацій, оскільки бар'єрні перепони та консервативні фактори майже завжди бувають сильнішими, ніж спроби впровадження інновацій. На користь уваги до зняття бар'єрів виступає і чисто економічний зміст, підтримувати старе обходиться набагато дешевше, а ніж збудувати нове.

Для досліджень формування організаційної системи управління інноваційним розвитком регіонів використовують семантичний і структурно-логічний аналіз; функціональний причинно-наслідковий підхід; часовий, динамічний, еволюційний аналіз та зміни характеристик інноваційного потенціалу. Досліджуються властивості комплексності складових частин, синергії внутрішніх зв'язків, диспропорцій, активів і негативів в потенційному ресурсі й якісні особливості. І вже на цій основі здійснюється відбір параметрів і методів оцінки. В іншому випадку, спрощена процедура дає неточні результати оцінки в якості бази приблизних даних, а у реальності для такого об'єкту, його розуміння потрібна база знань. У цю базу входить оцінка цілісності, динамічності, пропорційності, корпоративної комбінаторики, характеристика складу та властивостей потенціалу.

З позиції такої оцінки інноваційного потенціалу значно більш зрозумілими стають механізми та способи управління потенціалом, можливі його реакції на виклики зовнішнього середовища, та на внутрішні імпульси по прискоренню інноваційного процесу. Для формування організаційної системи управління інноваційним розвитком регіонів інноваційного потенціалу в регіонах необхідною є відповідна багатоелементна і розгорнута інфраструктура, тобто своє особливе інфраструктурне середовище.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи розгляд напрямів формування організаційної системи управління інноваційним розвитком регіонів, підкреслимо головні практичні завдання органів державного управління зміни ситуації на краще, насамперед, підтримку започаткованих основ нового економічного мислення; організацію робіт в кожному регіоні по перегляду своїх ресурсних можливостей (оцінка потенціалу); розбудову інституціональних умов саморозвитку регіонів; орієнтацію на регіональні пріоритети; створення системи стимулювання інновацій нового рівня. Весь цей комплекс заходів обслуговує головну методологічну платформу розвитку, поєднуючи системи "інноваційний потенціал" і "інноваційний розвиток" в механізм прогресивних трансформацій організаційної системи управління інноваційним розвитком регіонів.

Отже, в організаційній системі управління інноваційним розвитком регіонів взаємодіють дві моделі інноваційного розвитку: процесна та проектна. Перша враховує логістику економічних взаємодій. У другій акцентується увага на механізм розробок інноваційних проектів і організаційних планів їх виконання. З вихідних даних оцінки загальних характеристик кожний регіон має свої особливості, що і потребує відповідної уваги при створенні стратегій розвитку регіонів.

Література:

1. Тісунова В.К. Формування стратегії розвитку економіки регіону / В.К. Тісунова // Вісник ІЕПД НАН України. — 2011. — № 1. — С. 19—23.
2. Правик Ю.Н. Конкурентоспособность технологических инноваций на мировом рынке высоких технологий: теоретический аспект / Ю.Н. Правик, И.В. Жудова // Проблемы науки. — 2013. — № 3. — С. 8—17.
3. Захарченко В.И. Инновационное развитие в Украине: теория, технология, практика / В.И. Захарченко, Н.Н. Меркулов, Л.В. Ширяева. — Одесса: Фаворит, 2011. — 640 с.
4. Рудь Н.Т. Інноваційний потенціал регіону: нові підходи до оцінки / Н.Т. Рудь // Регіональна економіка. — 2011. — № 4. — С. 140—150.

References:

1. Tisunova, V.K. (2011), "Forming of strategy of development of economy of region", Visnyk IEPD NAN Ukraine, vol. 1, pp. 19—23.
2. Pravyk, Yu.N. and Zhudova, Y.V. (2013), "Competitiveness of technological innovations in the world market of high-tech: theoretical aspect", Problemy nauky, vol. 3, pp. 8—17.
3. Zakharchenko, V.Y. Merkulov, N.N. and Shyriaeva, L.V. (2011), Ynnovatsyonnoe razvytye v Ukrayne: teoriya, tekhnolohyia, praktyka [Innovative development in Ukraine: theory, technology, practice], Favoryt, Odessa, Ukraine.
4. Rud', N.T. (2011), "Innovative potential of region: new going near an estimation", Rehional'na ekonomika, vol. 4, pp. 140—150.

Стаття надійшла до редакції 06.12.2013 р.